

FRANSA'DA ASKERİ YARGI

Mustafa TAŞKIN*

I. GİRİŞ

Ülkemizde askerî yargı sistemi, adli ve idari yargı mekanizmalarının dışında, tamamen ayrı bir yapı olarak öngörülmüştür. Ceza alanında ilk derece askerî mahkemeleri ile Askerî Yargıtay görev yapmaktadır.¹ Türk Ceza Kanunu'ndan farklı bir Askerî Ceza Kanunu yürürlükte değildir. Bu mahkemelerde uygulanan usul kuralları da genel ceza usul kurallarına göre önemli farklılıklar içermektedir. Askerî mahkemelerde görev yapan hakimlerin mesleğe alınmaları, eğitimleri, özlük hakları, askerî ast ve üstleriyle ilişkileri, bağımsızlık ve tarafsızlıkları gibi konular genel yargı sistemine göre bazı farklılıklar içermektedir.

Ülkemizde askerî yargının görev alanının genişliği, ilk derece ve temyiz derecesi mahkemelerinin oluşumunda sivil hakimlerin yer almaması ve uygulanan yargılama prosedürü bazı tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Ülkemizin Avrupa Birliği müzakere sürecinde yapılması gereken reformlar içerisinde askerî yargı sistemimiz de yer almaktadır.

Kısaca açıklanan bu veriler bize, önümüzdeki dönemlerde ülkemizde diğer alanların yanında askerî yargı sistemiyle ilgili de önemli değişikliklerin yapılmasının gündeme geleceğini göstermektedir. Ülkemizde yasal ve anayasal değişiklikler yapılırken, ülke gerçekleri ile birlikte, tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler, yargılama yetkisi-

* Dr., Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü Tetkik Hakimi.

¹ İdari konularda ise ilk ve son derece mahkemesi olarak Askeri Yüksek İdare Mahkemesi görev yapmaktadır.

ni kabul ettiğimiz uluslararası mahkeme içtihatları, üyesi olduğumuz ya da olmak istediğimiz uluslararası kurum ve kuruluşlarca belirlenen kriterler ve mukayeseli hukuk düzenlemeleri göz önüne alınmaktadır. Ülkemizde yapılması muhtemel çalışmalarda, mukayeseli hukuk bağlamında değerlendirilmesi amacıyla, Fransız askerî yargı sisteminin incelenmesinde fayda olacağını düşündük.

Çalışmamızda, Fransa’da askerî yargının tarihsel gelişimine kısaca göz attıktan sonra, halen uygulanmakta olan sistemin önce genel fotoğrafını çekecek ve daha sonra detaylı olarak incelemeye geçeceğiz. Askerî yargıya ilişkin savaş zamanına has özel düzenlemeler, bu dönemin hassasiyeti göz önüne alınarak genellikle kabul görmekte ve çok eleştirilmemektedir. Buna karşın askeri yargı sisteminin tartışıldığı ve daha yüksek bir hassasiyetle irdelendiği dönem, barış zamanıdır. Bu nedenle çalışmamızda barış döneminde askerlerin yargılanmasını daha geniş inceleyecek, savaş zamanına ilişkin düzenlemeleri ise daha yüzeysel olarak ele alacağız.

II. TARİHSEL SÜREÇ

Genel olarak, yaptıkları görevin özellikleri nedeniyle, işledikleri suçlardan² dolayı askerlerin, özel mahkemelerce yargılanmaları gerektiği kabul görmüş ve bu düşünceyle askerî mahkemeler kurulmuştur.³ Bu kabulde, ordu gibi topluluklardaki suç niteliğindeki davranışların hızlı şekilde bulaşıcı olabileceği⁴ ve etkin şekilde bastırılması gerektiği düşüncesi etkin olmuştur.

Fransa’da askerî yargılama sisteminde, oluşturulduğu ilk günden bu güne kadar birçok değişiklik yapılagelmiştir.⁵ Genellikle savaş, se-

² Makalede kullanılacak kavramlarla ilgili olarak şu açıklamayı yapmak gerekmektedir. Makalede hem “suç”, hem de “suç (délit)” kavramlarını göreceksiniz. Fransa’da suç olarak tercüme edilen “délit” kelimesi, asliye ceza mahkemesinde yargılanacak suçu ifade etmektedir. Karışıklık olmaması amacıyla makalede kullandığımız “suç” kavramı ile asliye cezalık suçu söylemek istediğimiz yerlerde “suç” kavramının yanına parantez içinde “suç (délit)” kelimesi kullanılmıştır. Yasaya aykırı davranış anlamında suç kelimesi ise yalnız olarak kullanılmıştır. Ağır ceza mahkemesinde yargılanacak suç ise “crime” olarak adlandırılmaktadır. Makalede ağır cezalık suçu kastettiğimiz yerlerde “ağır suç” kelimesini kullandık.

³ Guinchard-Buisson, s. 203; Perrot, s. 167.

⁴ Perrot, s. 168.

⁵ Saas, s.313.

ferberlik, olağanüstü hal ya da kriz dönemlerinde askerî mahkemelerin kurulduğu ya da yetkilerinin artırıldığı⁶ normal dönemlerde ise genel yargı sistemine yaklaştırıldığı görülmektedir.

Fransa’da askerî mahkemelerin ilk kurulması 11. Louis tarafından 1467 tarihinde yayınlanan bir kararnameyle gerçekleştirilmiş,⁷ 1789 Fransız İhtilali’yle hepsi kaldırılmıştır.⁸ Daha sonra sömürgecilğe karşı bağımsızlık savaşları döneminde yeni istisnai yargılama mercileri oluşturulmuştur.⁹ II. Dünya Savaşı, işgal yönetimi ve daha sonra da 1961 ve 1962 yıllarında meydana gelen Cezayir’in bağımsızlık savaşı, Fransa’da askerî yargının daha da güçlenmesine yol açmıştır.¹⁰

Cezayir bağımsızlık savaşı sırasında, *Les Tribunaux Permanents Des Forces Armées* (Silahlı Kuvvetler Sürekli Mahkemeleri), *Les Tribunaux Militaires Des Armées* (Ordu Askerî Mahkemeleri)¹¹ ve *La Cour de Sûreté de l’Etat* (Devlet Güvenlik Mahkemesi)¹² olmak üzere iki askerî yargı mercii kurulmuştur. Yine bu dönemde 08.07.1965 tarihinde yeni bir *Code de Justice Militaire* (Askerî Yargı Kanunu) (CJM) yürürlüğe girmiştir.¹³ Özellikle *Les Tribunaux Permanents Des Forces Armées’nin* (Silahlı Kuvvetler Sürekli Mahkemeleri) yargılama yetkisi kapsamında sivillerin de yer alması,¹⁴ yargılama heyetinin emir-komuta içinde görev yapan askerlerden oluşması, uygulanan usul kurallarının ağırlığı, hakimlerin aşırı sert yaklaşımları, istinaf kanun yolunun kapalı olması ve kararların gerekçesiz yazılması sıkça eleştiri konusu yapılyordu.¹⁵

1980’den sonra askerî yargı sistemiyle ilgili önemli reformlar yapılmış ve askerî yargı, adli yargıya yaklaştırılmıştır.¹⁶ Bu bağlamda 04.08.1981 tarihli yasa ile *Cour De Sûreté De L’état* (Devlet Güvenlik

⁶ Perrot, s. 165.

⁷ Saas, s.313.

⁸ Perrot, s. 165.

⁹ Saas, s.315.

¹⁰ Perrot, s. 165.

¹¹ Corrine, s. 249; Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 473; Regoli, s. 120.

¹² Perrot, s. 166.

¹³ Saas, s.316.

¹⁴ Corrine, s. 249; Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 473; Regoli, s. 120; Pradel, s. 77.

¹⁵ Perrot, s. 168.

¹⁶ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 631.

Mahkemesi) ilga edilerek¹⁷ barış zamanında devlet güvenliğine karşı işlenen suçları yargılama yetkisi genel mahkemelere verilmiştir.¹⁸ 21.07.1982 tarihli yasa ile barış zamanında, Fransız topraklarında askerî yargının ilga edildiği ilan edilmiştir.¹⁹ Bununla birlikte, askerlerin, genel yetkili mahkemelerde, ancak askerî alanda uzmanlaşmış, özel bir oluşum tarafından yargılanması kabul edilmiştir.²⁰

III. FRANSIZ ASKERÎ YARGI SİSTEMİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Fransız Anayasasında askerî yargı ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Kural olarak, kim tarafından işlenirse işlensin, her türlü suçla ilgili soruşturma ve kovuşturma genel yetkili sivil mahkemelerce yapılır.

Ancak bu kuralın bazı istisnaları bulunmaktadır. Genel yetkili mahkemeler dışındaki merciler, genellikle istisnai ceza yargılaması olarak adlandırılır. Özel ceza yargılama mercileri, yasa tarafından öngörülen, sınırlı suç ve suçluları yargılamakla görevli mahkemelerdir. İstisnai ceza yargılaması genel olarak askerî ceza, siyasi ceza ve çocuk ceza alanlarıyla ilgilidir.²¹ Biz bu çalışmada istisnai ceza yargılamasının sadece askerlerle ilgili olan kısmını inceleyeceğiz.

Fransa'da genel mahkemelerle ilgili olarak yasaya aykırı davranışlar, kabahatler (*contravention*), suçlar (*délit*) ve ağır suçlar (*crime*) olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bu suç sınıflandırması aynı zamanda bu suçların yargılamasını yapacak olan mahkemeyi de belirlemektedir.²²

Fransa'da halen uygulanmakta olan askerî yargı sistemine ilişkin düzenlemelerin bir kısmı *Code de Procédure Penale*'de (Ceza Usul Kanu-

¹⁷ Regoli, s. 120.

¹⁸ Perrot, s. 166.

¹⁹ Saas, s.316; Perrot, s. 168; Bouloc, s. 472; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 576.

²⁰ Scarano, s. 120; Bu mahkemelerde, genel ceza usulü kuralları uygulanacak olmasına, yetkiyle ilgili kişilik kriterinin (asker olma) kısmen de olsa ilga edilmiş olmasına (Saas, s. 316) ve sistemin genel hukuka yaklaştırılmasına rağmen bu yeterli görülmemekte ve bazı yazarlarca askeri yargının, savaş zamanında ve barış zamanında varlığını sürdürmeye devam ettiği ileri sürülmektedir.

²¹ Perrot, s. 165.

²² Martinage, s. 26.

nu) (CPP) ve bir kısmı da *Code de Justice Militaire*'de (Askerî Adalet Kanunu) (CJM) yer almaktadır.

Fransa'da askerî yargı sistemi, barış zamanı ve savaş zamanı ile ülke içinde ve ülke dışında olmak üzere farklı şekillerde oluşmaktadır.

Barış zamanında, ülke içinde, askerler tarafından işlenen suçlar, kural olarak genel yetkili mahkemelerde yargılanmaktadır. Ancak sınırlı sayıdaki bazı suçlar, görevlerini yerine getirdikleri sırada askerler tarafından işlenmesi halinde, belirli koşulların varlığı halinde, oluşumları ve uyguladıkları usul bakımından bazı istisnalar içeren askerî alanda uzmanlaşmış Özel Görevli Genel Mahkemeler (*Juridictions De Droit Commun Spécialisées*) tarafından soruşturulmakta ve kovuşturulmaktadır.²³ Barış zamanında Fransa sınırları dışında konuşlanmış bulunan ya da hareket icra eden askerî birliklerde işlenen suçların soruşturulması ve kovuşturulması ise *Le Tribunal Aux Armées de Paris* (Paris Askerî Mahkemesi) (TAP) tarafından yapılmaktadır.

Savaş zamanında, ülke sınırları içinde ve ülke sınırları dışında askerî yargılama mercileri kurulmaktadır.²⁴ Fransız topraklarında *Les Tribunaux Territoriaux Des Forces Armées* (Silahlı Kuvvetler Mahkemeleri) (TTFA) ve generalleri yargılamak üzere *Le Haut Tribunal Aux Forces Armées* (Silahlı Kuvvetler Yüksek Mahkemesi) (HTFA) olmak üzere iki askerî yargılama makamı kurulmaktadır.²⁵ Savaş zamanında ülke sınırları dışında konuşlanmış bulunan ya da hareket icra eden askerî birliklerde işlenen suçların soruşturulması ve kovuşturulması amacıyla *Les Tribunaux Militaires Aux Armées'nin* (Ordu Askerî Mahkemeleri) (TMA) kurulması öngörülmüştür.

Her halükarda, ülke içinde ve ülke dışında, barış zamanında ve savaş zamanında, özel görevli genel mahkemelerce ya da askerî mahkemelerce Fransız halkı adına karar verilir ve bu kararlara karşı istinaf kanun yolu açıktır. Bu kararlar Yargıtayın temyiz denetimine tabidir.²⁶

Detayları aşağıda anlatılacak olmakla birlikte, Fransız askerî yargı sisteminin bir bütün olarak algılanabilmesi amacıyla aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

²³ Guinchard-Buisson, s. 204.

²⁴ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 637.

²⁵ Saas, s. 317.

²⁶ Boulac, s. 474.

Barış Zamanında		
Fransa İçinde		Fransa Dışında
Özel Görevli Asliye Ceza Mahkemeleri	Özel Görevli Ağır Ceza Mahkemeleri	Paris Askerî Mahkemesi
Fransa içinde askerler tarafından işlenen suçlar (délit).	Fransa içinde askerler tarafından işlenen ağır suçlar.	Fransa dışında askerler tarafından işlenen suç (délit) ve ağır suçlar.

Savaş Zamanında			
Fransa İçinde		Fransa Dışında	
Les Tribunaux Territoriaux des Forces Armées	Le Haut Tribunal des Forces Armées	Les Tribunaux Militaires aux Armées	Tribunaux Prévôtaux
Ülke içinde temel ulusal çıkarılara karşı işlenen suç (délit) ve ağır suçlar.	General, mareşal ve amiraller tarafından işlenen suç (délit) ve ağır suçlar.	Ülke dışında konuşlu bulunan ya da hareket icra eden askerler tarafından işlenen suç (délit) ve ağır suçlar.	Ülke dışında konuşlu bulunan ya da hareket icra eden askerler tarafından işlenen kabahatler.

IV. BARIŞ ZAMANINDA ASKERLERİN YARGILANMASI

Fransız yargı sisteminde askerî yargıyla ilgili düzenlemeler, önce barış zamanı ve savaş zamanı olmak üzere ayrıma tabi tutulmuştur.

Bundan başka ilk derece, istinaf ve temyiz yargılamaları bakımından da bir ayırım söz konusudur.

Son olarak her iki zaman bakımından da ülke sınırları içinde ve ülke sınırları dışında olmak üzere ikinci bir ayırım söz konusudur.²⁷

²⁷ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 632.

Şimdi incelememizi bu ayrımları göz önüne alarak yapmaya çalışacağız.

A. İlk Derece Yargılaması

Askerler tarafından işlenen bazı suçların soruşturulması ve kovuşturulmasında görevli ilk derece mahkemesinin belirlenirken, suçun ülke içinde ve ülke dışında işlenmiş olmasına göre farklılık söz konusu olmaktadır.

Ülke sınırları içinde bulunan askerler tarafından işlenen bazı suçlar, özel görevli genel mahkeme statüsündeki asliye mahkemeleri ve ağır ceza mahkemeleri tarafından soruşturulmakta ve kovuşturulmaktadır.

Ülke sınırları dışında konuşlanmış bulunan askerî birliklerde görevli askerler tarafından işlenen suçların ilk derece yargılaması ise *Le Tribunal Aux Armées de Paris* (TAP) tarafından yapılmaktadır.

1. Ülke Sınırları İçinde Özel Görevli Genel Mahkemeler

Tarihsel süreçte, Fransa'da askerlerin yargılanması konusunda, çok katı askerî mahkemelerden, genel yetkili mahkemelere doğru sürekli bir seyir olduğu görülmektedir. Bu bağlamda 10.11.1999 tarihli yasa ile CJM'de önemli reformlar yapılmış ve barış zamanı için genel mahkemelerin yetkileri oldukça genişlemiştir.²⁸ Buna göre, barış zamanında, Fransa içinde, bir asker tarafından, görevini yaptığı sırada işlenen askerî suçlar ya da görevi haricinde işlediği suçlar, kural olarak genel yetkili yargı mercilerinde, sivil hakimler tarafından soruşturulmakta ve kovuşturulmaktadır.²⁹

Bununla birlikte, bu suçların yargılanmasının tam olarak genel mahkemelerce yapıldığını söylemek doğru değildir.³⁰ Askerlerin işledikleri her türlü suçun yargılamasının, hiç bir istisna olmaksızın, genel yetkili mercilere bırakılmasının, bazı ciddi problemlere neden

²⁸ Boulac, s. 473.

²⁹ Verny, s. 76; Boulac, s. 472.

³⁰ Boulac, s. 472.

olacağı,³¹ her şeyden önce, milli savunma sırlarının ifşa edilmesi riskinin meydana geleceği, normal ağır ceza mahkemelerinde jürinin görev yapıyor olması,³² askerî alanda uzmanlaşmaya ihtiyaç olması³³ gibi hususlar göz önüne alınarak, bu nitelikteki işlerin yargılamasını yapacak genel yetkili mahkemenin yapısının özel olarak düzenlenmesi kabul edilmiştir.³⁴

Bu bağlamda CPP'in 697. maddesine göre, her istinaf mahkemesi yargı çevresinde, bir asliye ceza mahkemesi ve bir ağır ceza mahkemesinin, özel bir oluşumla, bu suçları yargılaması öngörülmüştür.³⁵ Özel görevli Asliye Ceza Mahkemesi, askerî alandaki suçları (délit), Özel Görevli Ağır Ceza Mahkemesi ise, askerî alandaki ağır suçları yargılamakla görevlidir (CPP 697).³⁶

Bu özel görevli mahkemelerde görev yapan hakimler, adli yargı hakimleri olup, alışılmış kurallara göre görevlendirilmektedirler. Askerî alandaki suçları yargılamasına karşın bu hakimlerin bağımsızlıklarında ve tarafsızlıklarında genel mahkemelerdeki hakimlere göre hiç bir ayrım söz konusu değildir. Bu merciler, hiç bir askerî üyenin görev almadığı³⁷ sivil mahkemelerdir. Bu mahkemelerde kararlar, Fransız halkı adına, genel hukuk kurallarına uygun olarak, sivil hakimler tarafından ve hiç bir özel karakter içermeyen bir yargılama usulü uygulamak suretiyle verilmektedir.³⁸ Bu genel girişten sonra, şimdi, bu mahkemelerle ilgili daha ayrıntılı inceleme yapacağız.

a. Özel Görevli Asliye Ceza Mahkemeleri

Fransız meclisi, hakimlerin yeterli uzmanlık elde edebilmele-ri amacıyla, askerî alandaki uyuşmazlıkların görüleceği mahkemele-

³¹ Perrot, s. 169.

³² Perrot, s. 169; Siyasi tarafları da olan bir suçta, jürinin oturmayı ret etmesi ya da mitsillemede bulunması gibi olasılıklardan endişe edilmiştir.

³³ Saas, s.316.

³⁴ Perrot, s. 169.

³⁵ Boulac, s. 472; Perrot, s. 169; Verny, s. 76.

³⁶ Corrine, s. 249.

³⁷ Saas, s. 327.

³⁸ Saas, s. 334.

ri merkezileştirmiştir.³⁹ Bu nitelikteki suçların yargılanmasının az sayıdaki uzman mahkeme tarafından yapılmasını uygun görmüştür. Bu amaçla her istinaf mahkemesinin yargı çevresinde, o bölgede işlenen bazı suçları (délit) yargılamakla görevli, özel görevli asliye ceza mahkemeleri kurulmuştur (CPP 697).⁴⁰ Başka bir ifadeyle, yeni mahkeme kurulmaksızın, zaten kurulu bulunan bir asliye ceza mahkemesi, bu davaların yargılamasını yapmakla görevlendirilmektedir.⁴¹

aa. Yapı

Her istinaf mahkemesi yargı çevresinde bir tane özel görevli asliye ceza mahkemesi kurulmuştur. Fransa'da 30 (5 tane de deniz aşırı bölgelerde bulunmaktadır) adet istinaf mahkemesi bulunmaktadır.⁴² Şu halde Fransa genelinde 30 bölgede özel görevli asliye ceza mahkemesi görev yapmaktadır.

Özel görevli asliye ceza mahkemeleri, bir başkan ve iki hakim üyeden oluşur (CPP 398). Bu mahkemede görev yapacak başkan ve üyeler, askerî alanda uzman sivil hakimlerdir.⁴³ Başkanın ve hakimlerin atanmasında genel mahkemelerde hakimlerin atanmasına ilişkin usul ve koşullar uygulanır.

ab. Yetki

CPP 697. maddesinde, CPP'in 697-1 maddesinde belirtilen suçların (délit) özel görevli asliye ceza mahkemesi tarafından soruşturulacağı ve kovuşturulacağı belirtilmektedir.⁴⁴ Özel görevli asliye ceza mahkemelerinin yetkisini, zaman, yer, kişi ve konu (madde) bakımından incelemek gerekir.

Özel görevli asliye ceza mahkemelerinin zaman bakımından yetkisi açık olup, bu yetki sadece barış zamanı için söz konusudur. Yer

³⁹ Perrot, s. 169.

⁴⁰ Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 474; Debeurain, 112; Perrot, s. 169; Regoli, s. 121.

⁴¹ Pradel, s. 77.

⁴² [http://fr.wikipedia.org/wiki/Cour_d%27appel_\(France\)](http://fr.wikipedia.org/wiki/Cour_d%27appel_(France)), ET: 20.12.2008.

⁴³ Regoli, s. 121; Perrot, s. 169; Debeurain, 112.

⁴⁴ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 632.

bakımından yetkisi ise, bulunduğu istinaf mahkemesinin yargı çevresi ile sınırlıdır. Yer itibarıyla yetki konusu CPP'nin 697-1 maddesi ile belirlenmiş olup söz konusu düzenleme genel yetki kurallarına atıf yapmaktadır. Genel yetki kurallarına⁴⁵ göre bir suçun (*délit*), özel görevli asliye ceza mahkemesinde yargılanabilmesi için, bu suçun (*délit*) işlendiği yerin, şüphelinin ikamet ettiği yerin, şüphelinin yakalandığı yerin ya da şüphelinin tutuklandığı yerlerden birisinin, bu mahkemenin yetki çevresi içinde olması gerekir.⁴⁶

Özel görevli asliye ceza mahkemelerinin madde bakımından yetkisi, CPP'nin 697-1 maddesinde düzenlenmiştir. Bu mahkemelerin madde bakımından yetkisi kapsamında hem suçlar (*délit*) hem de askerî suçlar (*délit*) yer alabilir.⁴⁷ Bu bağlamda bu mahkemeler, öncelikle CJM'nin 3. kitabından düzenlenen askerî suçları (*délit*) yargılamakla yetkilidir.⁴⁸ Bundan başka askerler tarafından, askerlik hizmeti yerine getirilirken işlenen suçlar (*délit*) da bu mahkemelerde yargılanır.⁴⁹ CPP'nin 702. maddesine göre temel ulusal çıkarlara karşı işlenen suçların (*délit*) bir kısmı da özel görevli asliye ceza mahkemelerinde yargılanır.

CJM'nin 3. kitabında öngörülen askerî suçlar (*délit*) ana hatlarıyla askerî yükümlülüklerle aykırılıklarla ilgilidir.⁵⁰ Bu kitap dört bölüm içerir. Birinci bölüm, askerî yükümlülüklerle ilgili suçları (*délit*), ikinci bölüm, göreve ve onura karşı suçları (*délit*), üçüncü bölüm, disipline karşı işlenen suçları (*délit*) ve dördüncü bölüm, yönetmelikte belirlenen suçları (*délit*) düzenlemektedir.⁵¹

Özel görevli asliye ceza mahkemelerinin madde bakımından yetkisinin ikinci konusu ise askerler tarafından, askerî görevin yerine getirilmesiyle ilgili olarak işlenen suçlardır (*délit*).⁵² Kural olarak, askerlerin, görevleriyle ilgili olmayan suçları (*délit*) genel yetkili mahkeme-

⁴⁵ Yer itibarıyla yetki kuralları CPP'nin 43, 52, 382 ve 663 maddelerinde düzenlenmiştir.

⁴⁶ Heraud-Maurin, s. 61; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 633.

⁴⁷ Saas, s. 321.

⁴⁸ Corrine, s. 249; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 632.

⁴⁹ Guinchard-Buisson, s. 205.

⁵⁰ Guinchard-Buisson, s. 205.

⁵¹ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 632.

⁵² Corrine, s. 249; Guinchard-Buisson, s. 205; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 632.

lerde yargılanır.⁵³ Ancak bir askerî *“askerî bir görevin yürütülmesiyle ilgili”* olarak işlediği suç (*délit*) özel görevli asliye ceza mahkemesinde yargılanabilir. *“Askerî görevin yürütülmesi”* kriteri, bu mahkemelerin yetki alanını oldukça sınırlamaktadır. Fransız Yargıtay’ına göre, özel görevli asliye ceza mahkemesinin yetkili olması için, bir suçun (*délit*), sadece askerî bir alanın içinde işlenmiş olması ya da bir asker tarafından işlenmiş olması yeterli değildir. Bu suçun (*délit*), askerî bir görevin yerine getirilmesiyle ilgili olarak işlenmiş olması gerekir. Bu bağ kuramıyorsa genel yetkili mahkemeler yetkili olur.⁵⁴

Bu mahkemelerin üçüncü yetki ise temel ulusal çıkarlara karşı işlenen suçlarla (*délit*) ilgilidir. Bu suçlar (*délit*) kural olarak genel yetkili mahkemelerde yargılanır. Ancak bu suçlardan (*délit*) CP’nin 411-1 ile 411-11 ve 413-1 ile 413-12 maddelerinde düzenlenenler, özel görevli asliye ceza mahkemelerinde yargılanır (CPP 702).

Özel görevli asliye ceza mahkemesinin *kişi bakımından yetkisi* CPP’nin 697-1 maddesinde CJM’in 121-3 ile 121-5 maddelerine atıf yapılmak suretiyle düzenlenmiştir. Atıf yapılan madde hükümlerine bakıldığında, hepsi açıkça, doğrudan ya da dolaylı olarak silahlı kuvvetler mensubu olmayı ifade etmektedir.⁵⁵ Yargıtay da, *“görevin yürütülmesi sırasında işlenmiş suç”* ibaresinden, bu suçun bir asker tarafından işlenmiş olması gerektiğini vurgulamaktadır.⁵⁶ Şu halde özel görevli asliye ceza mahkemesinin kişi itibarıyla yetkisi kural olarak askerleri kapsamaktadır.

“Asker” ibaresinden kimlerin anlaşılması gerektiği CJM’in 121-3 ile 121-5 maddelerinde belirtilmiştir.⁵⁷ Bu hükme göre, *“asker”* ibaresi, silahlı kuvvetler mensuplarını, askerî kariyer mesleğinde olanları, bir sözleşmeye bağlı olarak askerlik yapanları, askerlik hizmetini henüz tamamlamış olup da izin verilen kişiler, yedek askerleri, bir askerî uçak ya da geminin mürettebatını, orduyla yasal ya da sözleşmesel bir bağ olmaksızın tamamlayıcı askerlik hizmetini yapan kişileri, askerî görev ve tahsis edilenleri, Milli Hizmet Kanunu’nda öngörülen koşullar al-

⁵³ Guinchard-Buisson, s. 205.

⁵⁴ Saas, s. 323.

⁵⁵ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 632.

⁵⁶ Saas, s. 323.

⁵⁷ Guinchard-Buisson, s. 205; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636.

tında askerlik görevini yerine getirenleri,⁵⁸ savaş esirlerini,⁵⁹ yasaya ya da sözleşmeye dayalı olarak sivil memur olarak silahlı kuvvetlerde çalışan sivilleri⁶⁰ kapsamaktadır.

CPP'nin 697-1 maddesi uyarınca *adli veya idari kolluk* görevini yerine getirirken jandarmalar tarafından işlenen suçlar (*délit*), özel görevli asliye ceza mahkemelerinin değil, genel yetkili asliye ceza mahkemelerinin yetkisindedir.⁶¹ Adli ve idari kolluk görevi dışındaki diğer askerî görevlerini yaparken işledikleri suçlar (*délit*), yukarıdaki koşulları taşımak kaydıyla, özel görevli asliye ceza mahkemelerinde yargılanır.⁶²

Özel görevli asliye ceza mahkemesinin kişi bakımından yetkisi kural olarak askerle ilgili olmakla birlikte, bazen *sivillerin* yargılanmasında da yetkili olabilmektedir. Zira CPP'nin 697-1 maddesinde geçen "*her ... fail ve yardımcı*" ifadesi, bu yetkinin sadece askerlerle sınırlı olmadığını, bazı hallerde sivilleri de kapsayabileceği anlamına gelmektedir.⁶³ Madde bakımından yetki kapsamında sayılan suçların (*délit*) normal koşullar altında siviller tarafından işlenmesi pek olası değildir. Ancak bu suçların (*délit*) askerlerle birlikte siviller tarafından işlenmesi ya da sivillerin bu suçları (*délit*) işleyen askerlere yardım etmeleri hallerinde sivillerin de özel görevli asliye ceza mahkemelerinde yargılanmaları söz konusu olabilir.⁶⁴

Özel görevli asliye ceza mahkemesinin kişi bakımından yetkisi, sadece *büyükleri* içermektedir.⁶⁵ CPP'nin 697-1 maddesinde belirtilen suçları (*délit*) işleyen çocuklar, ister asker olsun, ister sivil olsun, özel görevli asliye ceza mahkemelerinde yargılanmazlar.⁶⁶ Bu durumda çocuk mahkemeleri yetkilidir. Aynı suçun (*délit*) bir çocuk ile bir büyük tarafından birlikte işlenmesi halinde, büyükler özel görevli mahkemede, çocuklar ise genel çocuk mahkemelerinde yargılanır.⁶⁷ Bu mahke-

⁵⁸ Saas, s. 322.

⁵⁹ Heraud-Maurin, s. 61.

⁶⁰ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636.

⁶¹ Saas, s. 322; Guinchard-Buisson, s. 205.

⁶² Saas, s. 322.

⁶³ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 632.

⁶⁴ Saas, s. 324.

⁶⁵ Corrine, s. 249; Guinchard-Buisson, s. 205.

⁶⁶ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 632; Guinchard-Buisson, s. 204.

⁶⁷ Angevin, 56.

melerin çocukların yargılanması konusunda yetkisiz oldukları CPP'in 697-1 maddesinde geçen "*tüm büyük kişiler*" ibaresi ve CJM'in 121-6 maddesinde yer alan « 18 yaşından küçük çocuklar » ifadesi ile açıkça belirtilmektedir.⁶⁸

ac. Usul

Barış zamanında, özel görevli asliye ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçlar (délit) için ayrı bir yargılama usulü öngörülmemiş olup, CPP hükümlerine göre soruşturulur ve kovuşturulur.⁶⁹ Bu bağlamda bu mahkemelerin verdiği kararlara karşı istinaf kanun yolu açıktır, mağdur kamu davasına katılabilir,⁷⁰ savunma hakkı serbestçe kullanılabilir ve bir avukatın hukuki yardımından yararlanılabilir.⁷¹ Genel yetkili soruşturma organları görev yapar.

Bununla birlikte, bazı istisnaların da olduğu görülmektedir. Bu mahkemeler yargılama sırasında, CPP'in 698-1 ila 698-9 maddeleri ile CJM'de belirtilen bazı istisnai hükümleri de uygulamak durumundadır.⁷² Bu bağlamda, özel görevli asliye ceza mahkemelerinin duruşmaları kural olarak kamuya açıktır. Ancak CPP 698-9 maddesinde belirtilen milli savunma sırlarının ifşa olması riski varsa duruşmanın kamuya kapatılması mümkündür.⁷³

CPP'in 698-1 maddesine göre askerlerin yargılanması için izin alınması gerekmektedir. Askerî birimlerden yapılmış bir ihbar ya da suçüstü hali dışında savcı, soruşturduğu her işte, öncelikle, savunmayla görevli bakanlığın ya da bu bakanlık tarafından yetkilendirilmiş askerî makamın görüşünü istemek zorundadır. İlgili bakanlık görüşünü en geç 1 ay içinde gönderir. Görüşün alınmaması yapılan işlemi hükümsüz hale getirir.⁷⁴ Görüş belirtmeye yetkili askerî makam, savunmayla görevli bakanlık tarafından belirlenir.

⁶⁸ Saas, s. 326.

⁶⁹ Saas, s. 335; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 633.

⁷⁰ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636.

⁷¹ Saas, s. 335.

⁷² Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636; Heraud-Maurin, s. 62.

⁷³ Saas, s. 334.

⁷⁴ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 633.

698-3 maddesi ise askerî tesislere giriş ve buralarda araştırma yapmakla ilgili istisna içermektedir. Savcı, soruşturma hakimi ve adli polis görevini yaparken askerî kuruma girmek istediğinde bunu yetkili askerî makamdan talep eder. Talepnamede –zorunlu durumlar hariç olmak üzere– araştırmanın amacı ve özellikleri belirtilir. Yetkili askerî makamlar gerekli işlemlerin yapılmasına engel olamaz. Savcı, soruşturma hakimi ve adli polis, askerî sırlarla ilgili talimatlara özen gösterir. Yetkili askerî makamlar de soruşturmanın ve araştırmanın gizliliğine saygılı olurlar. Özel görevli asliye ceza mahkemesi, yargılama sonunda, genel yaptırımların dışında askerî görevden azil ve askerî rütbenin indirilmesi gibi cezalar da verebilir. Yine CPP’nin 698-5 maddesinde yaptığı atıf gereğince, zamanaşımı, malvarlığına elkoyma, müsadere, tekerrür gibi konularda CJM’de yer alan özel hükümler uygulanır.⁷⁵

Yine soruşturma sırasında tutuklanan kişiler ayrı yerlerde tutulurlar (CPP 698-5).

b. Özel Görevli Ağır Ceza Mahkemeleri

Fransız yargı sisteminde, barış zamanında, ülke sınırları içinde işlenen ağır suçlar bakımından askerî mahkemeler tamamen ilga edilmiştir. Kural olarak askerler de herkes gibi genel yetkili mahkemelerde yargılanırlar.⁷⁶ Ancak değişik gerekçelerle, askerî alandaki bazı ağır suçların genel yetkili mahkemelerde yargılanmasında bir takım sakıncalar görülerek, her istinaf mahkemesi yargı çevresinde, bu ağır suçları yargılamakla görevli özel görevli bir ağır ceza mahkemesi oluşturulmuştur.⁷⁷

ba. Yapı

Fransa’da, genel ağır suçları yargılamakla görevli ağır ceza mahkemeleri bir başkan, iki hakim üye ve dokuz jüri üyesinden oluşmaktadır. Her istinaf yargı çevresinde bir ağır ceza mahkemesi bulunmaktadır.

⁷⁵ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 633.

⁷⁶ Regoli, s. 120.

⁷⁷ Regoli, s. 121; Heraud-Maurin, s. 62; Guinchard-Buisson, s. 205; Angevin, 463; Stefani-Levasseur-Boulloc, s. 474; Pradel, s. 77.

Buna karşılık askerî alandaki bazı ağır suçları yargılamakla görevli ağır ceza mahkemeleri farklı bir yapıda oluşturulmuştur. Özel görevli ağır ceza mahkemelerinin yapısındaki ilk farklılık, bu mahkemelerde jürinin yer almamasıdır.⁷⁸ 1790 yılında bu mahkemelerin yapısına jürinin eklenmiş olmasına⁷⁹ rağmen, devlet sırlarının ifşa edilmesinin önlenmesi,⁸⁰ siyasi tarafı olan ağır suçlarda jürinin oturmayı ret etmesi ya da misillemeye bulunması veya büyük tehditlerin olduğu bu tür işlerde, ilan edilen jüri üyelerini toplamanın zor olacağı⁸¹ gibi gerekçelerle bu mahkemelerin yapısında jüriye yer verilmemiştir.

Özel görevli ağır ceza mahkemesinin oluşumundaki ikinci farklılık ise hakim üyelerin sayısı ile ilgilidir. Genel ağır ceza mahkemelerinde bir başkanın yanında iki hakim üye görev yaparken, özel görevli ağır ceza mahkemesinde 1 başkan ve 6 üye hakim (toplam 7 hakim) görev yapmaktadır.⁸²

Başkan ve altı üye hakim, yargı çevresinde kurulu bulunduğu istinaf mahkemesinin birinci başkanı tarafından alışlagelmiş usullere göre belirlenir.⁸³ Başkan ve üyelerin hepsi profesyonel ve sivil adli yargı hakimlerinden oluşur.⁸⁴

bb. Yetki

Yukarıda olduğu gibi özel görevli ağır ceza mahkemelerinin yetkisini, zaman, yer, konu (madde) ve kişi kriterlerine göre değerlendireceğiz.

Zaman ve yer bakımından yetki konusu açık olup, özel görevli ağır ceza mahkemeleri sadece barış zamanında ve kurulu bulundukları istinaf mahkemesinin yargı çevresinde işlenen bazı ağır suçları yargılamakla yetkilidirler. Bir ağır suçun, özel görevli ağır ceza mahkeme-

⁷⁸ Boulac, s. 473; Pradel, s. 77; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 634; Angevin, 463; Stefani-Levasseur-Boulloc, s. 474; Perrot, s. 169;

⁷⁹ Pradel, s. 78.

⁸⁰ Pradel, s. 78.

⁸¹ Perrot, s. 166.

⁸² Heraud-Maurin, s. 62; Angevin, 463; Perrot, s. 169; Regoli, s. 121; Stefani-Levasseur-Boulloc, s. 474;

⁸³ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 634; Perrot, s. 169.

⁸⁴ Pradel, s. 77.

sinde yargılanabilmesi için, bu ağır suçun işlendiği, şüphelinin ikamet ettiği, şüphelinin yakalandığı ya da şüphelinin tutuklandığı yerlerden birisinin, bu mahkemenin yetki çevresi içinde olması gerekir.⁸⁵

Özel görevli ağır ceza mahkemelerinin madde bakımından yetkisine gelince; bu husus, özel görevli asliye ceza mahkemesinde olduğu gibi bir liste ve CJM'a yollama ile belirlenmiştir.⁸⁶ Özel görevli ACM'nin yetkisi askerî bir ağır suç ya da genel bir ağır suçla ilgili olabilir.⁸⁷

Özel görevli ACM öncelikle, barış zamanında, CJM in 3. kitabında sayılan askerî nitelikli ağır suçları yargılamakla yetkilidir.⁸⁸ CJM'ın 3. kitabında öngörülen askerî nitelikli ağır suçlar ana hatlarıyla askerî yükümlülüklere aykırılıklarla ilgilidir.⁸⁹ Yukarıda da açıklandığı gibi bu kitap 4 bölüm içerir. Birinci bölüm askerî yükümlülüklerle ilgili ağır suçları, 2. bölüm göreve ve onura karşı ağır suçları, 3. bölüm disipline karşı işlenen ağır suçları ve 4. bölüm yönetmelikte belirlenen ağır suçları düzenlemektedir.⁹⁰

İkinci olarak, askerlerin görevlerini yerine getirirken işledikleri genel ağır suçlarla ilgili yetkisi bulunmaktadır. Kural olarak askerler tarafından işlenen ağır suçlar genel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yargılanır.⁹¹ Ancak katı bazı koşulların varlığı halinde askerler tarafından işlenen bazı genel ağır suçlar özel görevli ACM'nde yargılanabilir.

- Birinci koşul, özel görevli ağır ceza mahkemesinin yetkili olabilmesi için genel ağır suçun bir asker tarafından işlenmiş olmasıdır.⁹²

- İkinci koşul, bu ağır suçun asker tarafından, askerî bir görevin yerine getirilmesi sırasında işlenmiş olması gerekir.⁹³

⁸⁵ Heraud-Maurin, s. 61.

⁸⁶ Guinchard-Buisson, s. 206.

⁸⁷ Saas, s. 321.

⁸⁸ Angevin, 56; Boulac, s. 473; Corrine, s. 249.

⁸⁹ Guinchard-Buisson, s. 205.

⁹⁰ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 632.

⁹¹ Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 474; Conte-Chambon, s. 79; Corrine, s. 249.

⁹² Saas, s. 323.

⁹³ Saas, s. 323; Yargıtay askeri görevin yerine getirilmesi kriterini sıkı bir şekilde denetlemektedir. Kaza ile başka bir jandarmayı, görevini yapması için kendisine verilmiş olan silahla, askeri bölge içinde öldüren bir jandarmanın yargılanmasında, bu suçu görevin yerine getirilmesi sırasında işlenmiş sayılamayacağı gerekçesiyle, ge-

- Üçüncü koşul ise, işlenen genel ağır suçun genel yetkili mahkemelerde yargılanması halinde milli savunma sırlarının ifşası riskinin söz konusu olması gerekir.⁹⁴

Bu üç şartın birlikte gerçekleşmesi halinde, işlenen ağır suçlar, özel görevli ağır ceza mahkemelerinde yargılanır.

Milli savunma sırlarının ifşası riskinin olup olmadığı, soruşturma sırasında soruşturma dairesi tarafından belirlenir. Daire, bu riskin olduğu kanaatine varmışsa, bu davayı özel görevli ACM'ne gönderir.⁹⁵

Vurgulamak gerekir ki, bu konuda, özel görevli ACM'nin yetkisi ile özel görevli asliye ceza mahkemesinin yetkisi arasında fark bulunmaktadır. Askerlerin, görevlerini yerine getirirken bir suç (*délit*) işlemeleri halinde, başka bir koşul aranmaksızın, özel görevli asliye ceza mahkemesi yetkili oluyordu. Buna karşın bir asker tarafından, askerî görevini yerine getirirken, bir ağır suç işlemesi halinde genel yetkili ACM yargılama yapar. Özel görevli ACM'nin yetkili olabilmesi için ek bir koşulun daha gerçekleşmiş olması gerekir. O da milli savunma sırlarının ifşası riskidir. Böyle bir risk varsa özel görevli ACM, yoksa genel yetkili ACM yargılama yapar.⁹⁶

Üçüncü yetki, temel ulusal çıkarlara karşı işlenen ağır suçlarla ilgilidir. Bu ağır suçlar kural olarak genel yetkili mahkemelerde yargılanır. Ancak bu ağır suçlardan CP'in 411-1 ila 411-11 (düşmanla işbirliği ve casusluk) ve 413-1 ila 413-12 (milli savunmayla ilgili korunan yerlere ve ordu güvenliğine saldırı ve milli savunma sırlarına saldırı) maddelerinde düzenlenen ağır suçlar, özel görevli ACM'nde yargılanır (CPP 702).⁹⁷

CPP'in 706-17 maddesine göre CP'in 421-1 ila 421-6 maddelerinde düzenlenmiş bulunan terör suçları da özel görevli ağır ceza mahkemesinde yargılanır. Ancak burada bir istisnai durum söz konusudur. Terör suçları sadece Paris'te kurulu bulunan özel görevli ACM'nde

nel yetkili mahkemelerin görevli olduğunu belirtmiştir. Saas, s. 323.

⁹⁴ Angevin, s. 56; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 634; Perrot, s. 169; Stefani-Levasseur-Boulac, s. 474; Conte-Chambon, s. 79; Heraud-Maurin, s. 62.

⁹⁵ Conte-Chambon, s. 79; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 634; Boulac, s. 473; Stefani-Levasseur-Boulac, s. 474.

⁹⁶ Guinchard-Buisson, s. 206; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636.

⁹⁷ Boulac, s. 473; Angevin, s. 56; Guinchard-Buisson, s. 206.

yargılanmaktadır.⁹⁸

CPP'in 706-27 maddesi uyarınca uyuşturucu madde kaçaklığı suçları da özel görevli ağır ceza mahkemelerinde soruşturulur ve kovuşturulur.⁹⁹

Özel görevli ACM'nin kişi bakımından yetkisine gelince, kural olarak askerleri yargılamakla yetkilidir. Asker kavramı CJM'in 121-3 ila 121-5 maddelerinde belirtilmiştir.

CPP'in 697-1 maddesi uyarınca adli veya idari kolluk görevini yerine getirirken jandarmalar tarafından işlenen genel ağır suçlar, özel görevli ACM'nin değil, genel yetkili ACM'nin yetkisindedir.¹⁰⁰ Adli ve idari kolluk görevi dışındaki diğer askerî görevlerini yaparken işledikleri ağır suçlar, yukarıdaki koşulları taşımak kaydıyla, özel görevli ACM'lerinde yargılanır.¹⁰¹

Özel görevli ACM, bazen sivillerin yargılanmasında da yetkili olabilmektedir. Zira CPP'in 697-1 maddesinde geçen "*her ... fail ve yardımcı*" ifadesi, bu yetkinin sadece askerlerle sınırlı olmadığını, bazı hallerde sivilleri de kapsayabileceği anlamına gelmektedir.¹⁰² Madde bakımından yetki kapsamında sayılan ağır suçların askerlerle birlikte siviller tarafından işlenmesi ya da sivillerin bu ağır suçları işleyen askerlere yardım etmeleri hallerinde sivillerin de bu mahkemede yargılanması söz konusu olabilir.¹⁰³

Yine CPP'in 702. maddesi uyarınca, barış zamanında, temel ulusal çıkarlara karşı ağır suçlardan CP'in 411-1 ila 411-11 ve 413-1 ila 413-12 maddelerinde düzenlenen ağır suçların sivil kişiler tarafından işlenmesi halinde özel görevli ACM yargılama yapar.¹⁰⁴

Özel görevli ACM'nin kişi bakımından yetkisi, sadece büyükle-ri içermektedir.¹⁰⁵ Madde bakımından yetki kapsamındaki ağır suç-

⁹⁸ Guinchard-Buisson, s. 206; Angevin, 56; Boulac, s. 473; Heraud-Maurin, s. 62.

⁹⁹ Angevin, 56; Guinchard-Buisson, s. 206.

¹⁰⁰ Guinchard-Buisson, s. 205; Saas, s. 322.

¹⁰¹ Saas, s. 322.

¹⁰² Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 632.

¹⁰³ Saas, s. 324.

¹⁰⁴ Guinchard-Buisson, s. 205.

¹⁰⁵ Corrine, s. 249; Guinchard-Buisson, s. 205;

ların ister asker, ister sivil olsun bir çocuk tarafından işlenmesi halinde bu mahkemeler değil,¹⁰⁶ genel çocuk ACM yetkilidir. Aynı ağır suçun bir çocuk ile bir büyük tarafından birlikte işlenmesi halinde büyük özel görevli ACM'nde, çocuk ise genel yetkili çocuk ağır ceza mahkemesinde yargılanır.¹⁰⁷ CPP'in 697-1 maddesinde geçen "*tüm büyük kişiler*" ibaresi ve CJM'in 121-6 maddesinde yer alan "*18 yaşından küçük çocuklar*" ifadesi bunu açıkça ortaya koymaktadır.¹⁰⁸ Bir küçüğün terör suçu işlemesi halinde, Paris'te bulunan genel çocuk ağır ceza mahkemesi yetkilidir.¹⁰⁹

bc. Usul

Bariş zamanında, özel görevli ACM'nin görev alanına giren ağır suçlar için ayrı bir yargılama usulü öngörülmemiş olup, CPP hükümlerine göre soruşturulur ve kovuşturulur.¹¹⁰ Bu mahkemelerin verdiği kararlara karşı istinaf kanun yoluna başvuru mümkündür, mağdur kamu davasına katılabilir,¹¹¹ savunma hakkı serbestçe kullanılabilir ve bir avukatın hukuki yardımından yararlanılabilir.¹¹² Genel yetkili soruşturma organları görev yapar. Bununla birlikte bazı istisnaların yer aldığı da görülmektedir.¹¹³

Özel görevli ACM'lerinde müzakere ve oylamaya sadece başkan ve üye hakimler iştirak ederler. Jüriyle ilgili hükümler uygulanmaz. Oylamada basit çoğunlukla karar alınır.¹¹⁴

Özel görevli ACM'nin duruşmaları kural olarak kamuya açıktır. Ancak milli savunma sırlarının ifşa olması riski varsa duruşmanın kamuya kapatılması mümkündür.¹¹⁵

Yine CPP'in 698-1 maddesinde, askerî birimlerden yapılmış bir ih-

¹⁰⁶ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 632; Guinchard-Buisson, s. 204.

¹⁰⁷ Angevin, 56.

¹⁰⁸ Saas, s. 326.

¹⁰⁹ Angevin, 56.

¹¹⁰ Saas, s. 335; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 633; Heraud-Maurin, s. 62.

¹¹¹ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636.

¹¹² Saas, s. 335.

¹¹³ Heraud-Maurin, s. 62; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636.

¹¹⁴ Angevin, 56; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 634.

¹¹⁵ Saas, s. 334.

bar olmaksızın ya da suçüstü hali bulunmaksızın savcı, araştırdığı her işte öncelikle, savunmayla görevli bakanlığın ya da bu bakanlık tarafından yetkilendirilmiş askerî makamın görüşünü istemek zorundadır.

698-3. maddesinde savcı, soruşturma hakimi ve adli polis, görevini yaparken, askerî kuruma girmek istediğinde bunu yetkili askerî makamdaki talep ederler, askerî sırlarla ilgili talimatlara özen gösterirler, yetkili askerî makamlar da soruşturmanın ve araştırmanın gizliliğine saygılı olurlar. Yine CPP'nin 698-5. maddesinde yaptığı atıf gereğince, zamanaşımı, malvarlığına elkoyma, müsadere, tekerrür gibi konularda CJM'de yer alan özel hükümler uygulanacaktır. Özel görevli ACM, genel yaptırımların dışında askerî görevden azil ve askerî rütbenin indirilmesi gibi cezalar da verebilir.¹¹⁶

Yine soruşturma sırasında tutuklanan kişiler ayrı yerlerde tutulurlar (CPP 698-5).

2. Ülke Sınırları Dışında: Paris Askerî Mahkemesi (*Le Tribunal aux armées de Paris*) (TAP)

Kural olarak, barış zamanında, tüm suçlarla ilgili genel mahkemeler yetkili olmakla birlikte¹¹⁷ istisnai olarak askerî yargı barış zamanında da bazı koşullar altında görev yapmaktadır.¹¹⁸

Barış zamanında askerî yargı mercilerinin tamamen kaldırılması, sadece ülke sınırları içinde işlenen suçlarla ilgilidir. Buna karşılık, bir ordunun barış zamanında, Fransa dışında konuşlanması ya da operasyon yapması halinde, bu ordu mensupları tarafından gerçekleştirilen yasaya aykırı davranışlar, sadece Paris'te bulunan ve tek yetkili mahkeme olan, *Le Tribunal Aux Armées de Paris* (TAP) tarafından soruşturulur ve kovuşturulur.¹¹⁹ TAP, yurt dışında bulunan ya da intikal eden askerî birlikler için genel yetkili ve sürekli bir mahkeme ha-

¹¹⁶ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 633, 634.

¹¹⁷ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 576.

¹¹⁸ Boulac, s. 473. Öncelikle barış zamanında, askeri adaleti sağlamakla görevli TAP, bir askeri yargılama makamı olarak, ülke toprakları dışında bulunan ordu birlikleriyle ilgili olarak varlığını sürdürmektedir. Perrot, s. 168.

¹¹⁹ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 635; Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 474; Regoli, s. 121; Conte-Chambon, s. 79; Verny, s. 76; Saas, s. 318.

lini almıştır.¹²⁰ TAP, devamlı olarak Paris'te kurulmuş olmakla birlikte, ihtiyaç olması halinde ülke toprakları dışında da geçici daireler kurabilir.¹²¹ TAP'nin oluşumu ve yetkileri CJM'de düzenlenmiştir.¹²²

a. Yapı

Fransız ceza sistemindeki kabahat, suç (*délit*) ve ağır suç ayrımı gereğince TAP'nin daireleri işlenen suça göre¹²³ bir, üç ya da yedi hakimden oluşmaktadır.¹²⁴

TAP kural olarak iki daire içerecek şekilde kurulmuştur.¹²⁵ Bu mahkemenin kurulması CJM'nin 111-1 maddesinde öngörülmüş olup, söz konusu düzenleme TAP'nin daire sayısının belirlenmesini kararnameye bırakmıştır. Buna ilişkin Kararname 28.12.1999 tarihinde yayınlanmış ve TAP'nin daire sayısı iki olarak belirlenmiştir. Buna göre dairelerden birisi kabahatler ile suçları (*délit*) yargılayacak, birisi de ağır suçları yargılayacaktır.¹²⁶

Kural olarak TAP Paris'te kurulmuş olmakla birlikte, daireleri, ihtiyaç olması halinde ve savunma ve adalet bakanlarının raporu üzerine bir kararnameyle, geçici olarak, ülke sınırları dışında da kurulabilir.¹²⁷

Kabahatleri yargılayacak TAP'in dairesi, bir başkan veya yetkilendirilmiş bir hakimden oluşur.¹²⁸ Suçları (*délit*) yargılayacak TAP dairesi ise, bir başkan ve iki üyeden oluşur.¹²⁹ Bu oluşumda başkan, istinaf daire başkanları ya da istinaf mahkemesi üyeleri arasından, iki üye hakim ise asliye mahkemesi hakimleri arasından belirlenir.¹³⁰

¹²⁰ Guinchard-Buisson, s. 207.

¹²¹ Verny, s. 76.

¹²² Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 475; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 635; Boulac, s. 473.

¹²³ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 635.

¹²⁴ Scarano, s. 120.

¹²⁵ Heraud-Maurin, s. 62; Guinchard-Buisson, s. 207; Conte-Chambon, s. 79.

¹²⁶ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 635.

¹²⁷ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 635.

¹²⁸ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 635.

¹²⁹ Boulac, s. 473; Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 475; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 635; Heraud-Maurin, s. 63; Conte-Chambon, s. 79; Pradel, s. 78.

¹³⁰ Regoli, s. 121.

Ağır suçların yargılanmasını yapacak olan TAP'nin dairesi, CPP'in 698-6 maddesine göre kurulur (CJM, 111-3). Buna göre, dairede, bir başkan ve birinci derece 6 hakim üye görev yapar.¹³¹ Başkan, istinaf mahkemesinin bir dairesinin üyesi ya da başkanıdır. Üyeler ise adli hiyerarşi içindeki birinci ya da ikinci derece hakimler olup,¹³² CPP'in 249. maddesine göre istinaf mahkemesi üyeleri, istinaf mahkemesi başkanları, başkan yardımcıları ya da asliye mahkemesi hakimleri arasından hakimlerin atanması için öngörülen usule göre seçilir.¹³³ Önemle vurgulamak gerekir ki, TAP, CJM'de düzenlenmesine ve askerî mahkeme olarak görev yapmasına rağmen, bu mahkeme, adli yargıda görev yapan sivil hakimlerden oluşmaktadır.¹³⁴

TAP'da savcılık görevi, adalet bakanının emri altında çalışan, savcılık yetkilerine ve ayrıcalıklarına sahip, istinaf mahkemesi yargı çevresinden sivil bir cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilir.¹³⁵ Mahkemede ayrıca, subay ya da astsubay bir zabıt katibi ve bir odacı-mübaşir görev yapar.¹³⁶

b. Yetki

TAP, barış zamanında, ülke sınırları dışında konuşlanmış bulunan askerî birliklerde görevli bulunan askerler tarafından işlenen kabahat, suç (délit) ve ağır suçları yargılamakla görevli bir mahkemedir.¹³⁷ Bu bağlamda TAP'nin yetkisi yer, zaman, madde ve kişi bakımından yetki olmak üzere sınıflandırılabilir.¹³⁸

TAP'nin yer itibarıyla yetkisine bakıldığında, bu mahkeme, her şeyden önce, Fransa dışında konuşlanmış olan ya da hareket icra eden

¹³¹ Debeurain, 113; Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 474; Boulac, s. 473; Pradel, s. 78; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 635; Heraud-Maurin, s. 63; Conte-Chambon, s. 79

¹³² Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636.

¹³³ Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 474; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636.

¹³⁴ Perrot, s. 168; Heraud-Maurin, s. 63; Conte-Chambon, s. 79; Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 475; Boulac, s. 473; Scarano, s. 120.

¹³⁵ Boulac, s. 473; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 578 ve 636.

¹³⁶ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636.

¹³⁷ Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 474; Regoli, s. 121.

¹³⁸ Saas, s. 321.

birliklerde işlenen suçları soruşturmak ve kovuşturmakla yetkilidir.¹³⁹ Tersinden anlatımla, TAP'nin Fransız topraklarında askerler tarafından işlenen suçların yargılanması konusunda hiçbir yetkisi bulunmamaktadır. TAP'nin zaman itibariyle yetkisi ise, öncelikle barış zamanına ilişkindir.¹⁴⁰

TAP'nin kişi itibariyle yetkisi tamamen askerlerle ilgilidir. Silahlı kuvvetlere mensup askerler tarafından işlenen yasaya aykırı davranışları soruşturmak ve kovuşturmakla yetkilidir.¹⁴¹

“Asker” ifadesinin kimleri kapsadığı CJM'in 121-3 ila 121-5 maddelerine göre belirlenir.¹⁴²

Asker kaçakları, asker emeklileri ve kadro dışı pozisyonlarda çalışanlar asker olarak sayılmamakta ve TAP'nin yetkisi dışında kalmaktadır (CJM, 121-3).

TAP'nin, çocukları yargılama yetkisi yoktur.¹⁴³ CJM 121-6 maddesinde TAP'nin 18 yaşından çocukların yargılanması konusunda yetkisiz olduğu açıkça ifade edilmektedir.¹⁴⁴

TAP'nin konu itibariyle yetkisine gelince, bu mahkeme, kabahat, suç (délit) ve ağır suçları yargılamaya yetkilidir.¹⁴⁵ Ancak bu yasaya aykırı davranışların Fransız toprakları dışında ve askerler tarafından gerçekleştirilmiş olması gerekir.

c. Soruşturma

Fransız genel ceza usul sisteminde, soruşturma işlemleri savcı, soruşturma hakimi ve soruşturma dairesi olmak üzere üç ayrı birinin katılımıyla yürümektedir.

İşlenen bir suçla ilgili kamu davasının açılması amacıyla soruş-

¹³⁹ Boulac, s. 473; Scarano, s. 120.

¹⁴⁰ Scarano, s. 120.

¹⁴¹ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636; Scarano, s. 120.

¹⁴² Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636; “Asker” kavramının kapsamı, özel görevli asliye ceza mahkemelerinin yetkisi konusunda anlatılmış olup terardan kaçınmak adına buraya alınmamıştır.

¹⁴³ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636.

¹⁴⁴ Saas, s. 326.

¹⁴⁵ Scarano, s. 120.

turma işlemleri savcı tarafından yerine getirilir. Gerek soruşturma öncesinde ve gerekse soruşturma sırasında, savcının yetkisinde olmayan konularla ilgili olarak, soruşturma hakiminden bazı kararlar istenir. Soruşturma hakimi de talepleri yasalara uygunluğu ve gerekliliği bakımından inceleyerek karar verir. Soruşturma hakimi her zaman görevdedir.¹⁴⁶

Soruşturma dairesi ise -başka görevleri olmakla birlikte- iki derece yargılama ilkesinin bir uzantısı olarak, soruşturma hakimi tarafından verilen kararlara karşı yapılan itirazların incelendiği ve karara bağlandığı bir mercidir.¹⁴⁷ Soruşturma işlemlerinde görev alan hakimler, yargılama heyetinde görev alamazlar. Katılmaları halinde yapılan işlemler hükümsüz olur (CJM, 111-13).

Askerî alanda görev yapan soruşturma organları, barış zamanında sadece ülke sınırları dışındaki askerler tarafından işlenen ve TAP tarafından yargılanan suçlarla ilgili olarak görev yapar. Genel ceza usul kurallarına uygun olarak burada da iki organ vardır. Birisi soruşturma hakimi, diğeri ise soruşturma dairesidir.¹⁴⁸

Soruşturma işlemleri, Paris istinaf mahkemesi yargı çevresinde görev yapan ve alışılmış kurallara göre belirlenen bir asliye mahkemesi hakimi tarafından yürütülür.¹⁴⁹

TAP'nin soruşturma dairesinin görevleri, Paris İstinaf Mahkemesi'nin soruşturma dairesi tarafından genel ceza usul hukuku hükümlerine göre yerine getirilir.¹⁵⁰ Bu daire bir başkan ve iki üyeden oluşur.¹⁵¹ Soruşturma dairesi başkanlığı görevi, istinaf mahkemesi üyelerinden birisi tarafından yerine getirilir. İki üye hakim ise aynı istinaf mahkemesinin yargı çevresinde görev yapan hakimler arasından belirlenir.¹⁵² Her üç hakim de adli teşkilata mensup hakimlerdir.¹⁵³ Her yıl için hakimlerin atanmasına ilişkin öngörülen şekil ve şartlara uygun

¹⁴⁶ Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 433.

¹⁴⁷ Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 445.

¹⁴⁸ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 577.

¹⁴⁹ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 576.

¹⁵⁰ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 576.

¹⁵¹ Regoli, s. 121; Conte-Chambon, s. 79.

¹⁵² Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 577.

¹⁵³ Regoli, s. 121; Conte-Chambon, s. 79.

olarak atanmış adli yargı hakimlerinden oluşmaktadır.¹⁵⁴ Soruşturma dairesi, soruşturma hakimi tarafından verilen kararlara karşı yapılan itirazları inceler ve karara bağlar.¹⁵⁵

d. Usul

CJM'nin 3. maddesine göre TAP'nde uygulanacak usul hükümleri, CPP'in genel hükümleridir.¹⁵⁶ TAP'nin, yargılamaya yetkili olduğu suçların araştırılması, soruşturulması ve kovuşturulması, istisnalar (CPP 698-1-9) hariç olmak üzere CPP hükümlerine göre yapılacaktır.¹⁵⁷ CPP tarafından soruşturma hakimlerine, cumhuriyet savcılarına, mahkeme başkanına ve ağır ceza mahkemesi başkanına verilen görev ve yetkiler, TAP soruşturma hakimi, TAP cumhuriyet savcısı, TAP başkanı ve TAP üyeleri tarafından yürütülür (CJM, 3).

Kural olarak CPP'in genel usul hükümleri geçerli olmakla birlikte, adı geçen Kanun'un 698-1 ila 698-9 maddeleri ile CJM'de belirtilen bazı istisna hükümlerin de uygulanması söz konusudur.¹⁵⁸ Bu istisnalara aşağıda kısaca değineceğiz.

CPP'in 698-1 maddesinde öngörülen istisna, soruşturmadan önce izin alınmasıyla ilgilidir. Askerî birimlerden yapılmış bir ihbar olmaksızın ya da suçüstü hali bulunmaksızın savcı araştırdığı her işte öncelikle, savunmayla görevli bakanlığın ya da bu bakanlık tarafından yetkilendirilmiş askerî makamın görüşünü istemek zorundadır.

698-3 maddesine göre askerî tesislere giriş ve buralarda araştırma yapmak için savcı, soruşturma hakimi veya adli kolluk, askerî kuruma girmek istediğinde, bunu yetkili askerî makamdan talep etmek zorundadır. Yetkili askerî makamlar gerekli işlemlerin yapılmasına engel olamaz. Savcı, soruşturma hakimi ve adli kolluk, askerî sırlarla ilgili talimatlara, yetkili askerî makamlar da soruşturmanın ve araştırmanın gizliliğine saygılı olurlar.

¹⁵⁴ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 577.

¹⁵⁵ Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 445.

¹⁵⁶ Boulac, s. 473.

¹⁵⁷ Saas, s. 334.

¹⁵⁸ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636.

Yine soruşturma sırasında tutuklanan kişiler ayrı yerlerde tutulurlar (CPP 698-5).

TAP genel yaptırımların dışında askerî görevden azil ve askerî rütbenin indirilmesi gibi cezalar da verebilir.

TAP'nin duruşmaları kural olarak kamuya açıktır. Ancak milli savunma sırlarının ifşası riski varsa, duruşmalar kamuya kapalı olarak yapılabilir.¹⁵⁹

Genel yetkili mahkemelerde olduğu gibi, TAP'nin verdiği kararlara karşı istinaf kanun yoluna başvurulabilir¹⁶⁰. TAP'nin kararlarına karşı istinaf kanun yoluna başvurma olanağı 1999 yılında gerçekleştirilmiştir. Kanun yoluna başvuru, artık, genel hukuk kurallarına göre yapılmaktadır.¹⁶¹

TAP kararlarını, mahkeme üye sayısının basit çoğunluğu ile verir.¹⁶²

TAP önünde, savunma bir avukat ya da (CJM'in 111-18 hükmüne göre TAP başkanı tarafından oluşturulan bir liste üzerinden seçilen) bir asker tarafından sağlanabilir.¹⁶³

Barış zamanında, askerî mahkemeler önünde, 2002 yılından itibaren, mağdur, CPP'in 85 ve devamı maddelerinde belirtilen şartlar altında, kamu davasına müdahil olabilmektedir.¹⁶⁴

B. İstinaf Yargılaması

1. Genel Olarak İstinaf Kanun Yolu

Fransa'da istinaf mahkemelerinin kurulması 1804 yılına kadar uzanmaktadır. Birçok reform geçiren istinaf mahkemeleri, 1958 reformları ile bugünkü yapısını almıştır.¹⁶⁵ Bu sisteme göre Fransa'da 30 adet

¹⁵⁹ Saas, s. 334.

¹⁶⁰ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636.

¹⁶¹ Saas, s. 338.

¹⁶² Pradel, s. 871.

¹⁶³ Saas, s. 335.

¹⁶⁴ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 636.

¹⁶⁵ [http://fr.wikipedia.org/wiki/Cour_d%27appel_\(France\)](http://fr.wikipedia.org/wiki/Cour_d%27appel_(France)), ET: 20.12.2008.

(5 tane de denizaşırı bölgelerde) istinaf mahkemesi bulunmaktadır.¹⁶⁶ Bu mahkemelerin yargı çevresi birden çok ili kapsamakta ve mahkeme bünyesinde birden çok daireler bulunmaktadır. Her daireye bir daire başkanı başkanlık etmektedir. İstinaf mahkemesinin temsili ise birinci başkan tarafından gerçekleştirilmektedir. Her istinaf mahkemesi bünyesinde bir istinaf başsavcısı ve yeterli sayıda savcı bulunur. İstinaf başsavcıları Bakanlar Kurulu tarafından atanır. İstinaf mahkemeleri profesyonel hakimlerden oluşur ve kural olarak en az üç kişiden oluşan heyetler halinde çalışır.

TAP kararlarına karşı 1999 yılında,¹⁶⁷ genel ağır ceza mahkemesi kararlarına karşı ise 16 Haziran 2000 tarihinde istinaf kanun yolu açılmıştır.¹⁶⁸

Bu düzenlemelerle, CJM'in 1. maddesinde de belirtildiği gibi, Fransa'da, hem barış ve hem de savaş zamanında, askerî suçları yargılayan mahkemelerin hepsi (özel görevli asliye ceza, özel görevli ağır ceza ve TAP), Fransız halkı adına karar verir ve aldıkları kararlar, istinaf mahkemelerinin ve Yargıtayın denetimine tabidir.

Askerler tarafından işlenen suçları yargılayan ilk derece mahkemelerine göre, istinaf mercileri aşağıdaki şekilde gösterilebilir.

	Ülke sınırları içinde işlenen suçlar		Ülke sınırları dışında işlenen suçlar
İlk derece yargılaması	Özel görevli asliye ceza mahkemeleri	Özel görevli ağır ceza mahkemeleri	Tribunal aux armées de Paris (TAP)
İstinaf yargılaması	Cour d'appel (İstinaf Mahkemesi)	Cour d'appel (İstinaf Mahkemesi)	Cour d'appel de Paris (Paris İstinaf Mahkemesi)

¹⁶⁶ [http://fr.wikipedia.org/wiki/Cour_d%27appel_\(France\)](http://fr.wikipedia.org/wiki/Cour_d%27appel_(France)), ET: 20.12.2008.

¹⁶⁷ Saas, s. 338.

¹⁶⁸ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 593; Angevin, s. 464; Perrot, s. 159; Ağır ceza istinaf mahkemelerinde bir başkan, iki hakim ve 12 jüri görev yapmaktadır.

2. Özel Görevli Asliye Ceza Mahkemesi Kararlarına Karşı İstinaf Kanun Yolu

Barış zamanında, Fransa içinde, askerler tarafından işlenen suçları (délit) soruşturmak ve kovuşturmak amacıyla, her istinaf mahkemesinin yargı çevresinde özel görevli bir asliye ceza mahkemesinin kurulmuş olduğunu yukarıda belirtmiştik. Özel görevli asliye ceza mahkemeleri tarafından verilen kararların istinaf denetimi, yargı çevresinde kuruldukları istinaf mahkemesinin ceza dairesi tarafından yapılmaktadır. Fransa'da 30 ayrı bölgede istinaf mahkemesi bulunduğuna göre, bu denetim otuz ayrı bölgede yapılacaktır.

3. Özel Görevli Ağır Ceza Mahkemesi Kararlarına Karşı İstinaf Kanun Yolu

Fransa'da 16 Haziran 2000 tarihine kadar ağır ceza mahkemelerinin kararlarına karşı istinaf kanun yoluna gidilemiyordu. Belirtilen tarihten itibaren ağır ceza mahkemelerinin kararlarına karşı da istinaf kanun yoluna başvurulabilmektedir.

Bununla birlikte ağır ceza mahkemesi kararlarının istinaf yargılamasını yapan ağır ceza istinaf mahkemeleri, hiyerarşik olarak farklı bir yüksek mahkeme değildir.¹⁶⁹ Bir bölgedeki ilk derece ağır ceza mahkemesi tarafından verilen karar, bir başka bölgedeki yine ilk derece ağır ceza mahkemesi tarafından, ancak istinaf ağır ceza mahkemesi sıfatıyla ve farklı bir oluşumla yeniden incelenmektedir.¹⁷⁰ İstinaf ağır ceza mahkemesinin başkan ve üyeleri, genel ilk derece ağır ceza mahkemesinin başkan ve üyeleridir.¹⁷¹ Bir ağır ceza mahkemesi kararına karşı istinaf kanun yoluna başvurulması halinde, istinaf yargılaması için, hangi bölgenin ağır ceza mahkemesine gönderileceğine Yargıtayın Ceza Dairesi karar verir.¹⁷² Ağır ceza istinaf mahkemesinde bir başkan, iki hakim üye ve 12 jüri üyesi bulunmaktadır.¹⁷³

Barış zamanında, ülke sınırları içinde askerler tarafından işlenen

¹⁶⁹ Scarano, s. 111.

¹⁷⁰ Perrot, s. 159.

¹⁷¹ Angevin, s. 464.

¹⁷² Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 593; Angevin, s. 460.

¹⁷³ Perrot, s. 160; Scarano, s. 111.

ağır suçları yargılamakla görevli özel görevli ağır ceza mahkemelerinin verdiği kararlar da istinaf denetimine açıktır.

Özel görevli ACM'nin yapısı nasıl farklı ise, bu mahkemelerce verilen kararların istinaf denetimini yapacak olan istinaf ağır ceza mahkemesinin yapısı da farklıdır. Buna göre öncelikle özel görevli istinaf ACM'nde jüri bulunmaz, mahkeme bir başkan ve sekiz üye hakimden oluşur. Başkan ve üyelerin hepsi profesyonel hakimdir.¹⁷⁴ Başkan ve üye hakimler, alışlagelmiş usullere göre¹⁷⁵ profesyonel adli yargı sivil hakimleri arasından belirlenir.¹⁷⁶ Bir özel görevli ACM tarafından verilen kararın istinaf yargılamasının, hangi özel görevli istinaf ACM'nde yapılacağına Yargıtay Ceza Dairesi karar verir.¹⁷⁷

4. TAP Kararlarına Karşı İstinaf Kanun Yolu

Yukarıda açıklandığı gibi TAP, barış zamanında ülke sınırları dışında konuşlanmış bulunan ya da hareket icra eden askerler tarafından işlenen suçları yargılamak üzere Paris'te kurulmuş olan bir mahkemedir.

1999 yılından itibaren barış zamanında, ülke sınırları dışında işlenen suçları yargılamakla yetkili mahkemenin yaptığı yargılamalarla ilgili olarak iki dereceli yargılanma hakkı tanınmıştır.¹⁷⁸ Bu bağlamda TAP'nin kararlarının istinaf denetimi Paris İstinaf Mahkemesi tarafından yapılır.¹⁷⁹ İstinaf kanun yoluna başvuru, genel hukuk kurallarına göre yapılmaktadır.¹⁸⁰

¹⁷⁴ Angevin, s. 463; Perrot, s. 169; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 593; Regoli, s. 121; Heraud-Maurin, s. 62; Pradel, s. 78.

¹⁷⁵ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 634; Perrot, s. 169.

¹⁷⁶ Pradel, s. 77.

¹⁷⁷ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 593; Angevin, s. 460.

¹⁷⁸ Saas, s. 318.

¹⁷⁹ Guinchard-Buisson, s. 207; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 635; Saas, s. 318; Heraud-Maurin, s. 62; Conte-Chambon, s. 79; Scarano, s. 120; Heraud-Maurin, s. 62; Conte-Chambon, s. 79

¹⁸⁰ Saas, s. 338.

C. Temyiz Yargılaması

Fransız yargı sisteminde temyiz incelemesi Yargıtay tarafından yapılır.

Askerler tarafından, barış zamanında veya savaş zamanında, gerek Fransa içinde ve gerekse Fransa dışında işlenen suçlarla ilgili verilen kararlar Yargıtay Ceza Dairesinin kontrolü dahilindedir.¹⁸¹ CJM in 1. maddesinde de askerî yargının Yargıtayın kontrolü altında olduğu açıkça belirtilmiştir.

V. SAVAŞ ZAMANINDA ASKERLERİN YARGILANMASI

Fransa’da savaş zamanında, askerlerin işlediği suçlar bakımından genel yargılama mercileri iptal olmakta ve ilk derece yargılaması yapmak üzere dört ayrı askerî mahkeme kurulmaktadır.¹⁸² Bu mahkemeler aşağıdaki şekilde gösterilebilir.

Ülke sınırları içinde;

1. *Les Tribunaux Territoriaux Des Forces Armées* (Silahlı Kuvvetler Ülke Mahkemeleri) (TTFA)

2. *Le Haut Tribunal Aux Forces Armées* (Silahlı Kuvvetler Yüksek Mahkemesi) (HTFA)

Ülke sınırları dışında

3. *Les Tribunaux Militaires Aux Armées*, (Ordu Askerî Mahkemeleri) (TMA)

4. *Les Tribunaux Prévôtaux* (Jandarma Mahkemeleri) (TP).¹⁸³

Şimdi bu mahkemeleri daha detaylı incelemeye çalışacağız. Burada da incelememizi, ilk derece, istinaf ve temyiz yargılaması ile Fransa içi ve dışı şeklinde tasnif ederek yapacağız. Savaş zamanıyla ilgili askerî yargı konusunun güncelliğinin daha düşük olması nedeniyle incelememizi daha yüzeysel yapacağız.

¹⁸¹ Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 476; Heraud-Maurin, s. 65; Guinchard-Buisson, s. 204.

¹⁸² Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 637.

¹⁸³ Saas, s. 317.

A. İlk Derece Yargılaması

1. Ülke Sınırları İçinde

a. Silahlı Kuvvetler Ülke Mahkemeleri

(Les Tribunaux Territoriaux Des Forces Armées (TTFA))

TTFA, savaş zamanında, Fransız sınırları içinde yasa gereği zorunlu olarak derhal kurulur ve bir yargılama dairesi ile bir soruşturma dairesinden meydana gelir.¹⁸⁴ Mahkemede aynı zamanda bir hükümet komiseri, bir zabıt katibi ve bir mübaşir bulunur.¹⁸⁵

TTFA, askerî suçları ve devlet güvenliği aleyhine işlenen suçları yargılamakla görevlidir.¹⁸⁶ Bu mahkeme, aynı zamanda, savaş zamanında, temel ulusal çıkarlara karşı işlenen suç (*délit*) ve ağır suçları da yargılamakla yetkilidir (CJM, 255-1). TTFA'nın yetkisi bir ya da birden fazla askerî bölgeyi ya da denizasıırı askerî bölgeleri kapsayabilir. Bu mahkemenin kurulacağı yer, yetki çevresi ve daire sayısı ilgili kararnamede belirtilir.¹⁸⁷

TTFA, Fransız vatandaşı ve 25 yaşını tamamlamış 5 üyeden oluşur. Adli yargı mensubu bir başkan ve yine adli yargı hakimi bir üye ile 3 askerî hakimden oluşur. (CJM 112-5).¹⁸⁸ Başkan ve adli yargı hakimi üye, her yıl için hakimlerin atanması şartlarına ve usulüne göre belirlenir (CJM, 112-8). Askerî hakimler, askerî yetkililer tarafından hiyerarşi kurallarına¹⁸⁹ uygun olarak, 6 ay süreyle görev yapmak üzere belirlenirler (CJM 112-5).¹⁹⁰

Soruşturma dairesi, adli yargı hakimi bir başkan ve bir hakim üye ile bir askerî hakim olmak üzere üç kişiden oluşur. Başkanlık, istinaf mahkemesinin bir hakimi tarafından yürütülür. Üyelik görevi istinaf

¹⁸⁴ Conte-Chambon, s. 80; TTFA kural olarak barış zamanında görev yapmaz. Ancak istisnai olarak sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, adalet ve savunma bakanlarının raporu üzerine hükümetce bu mahkemelerin kurulmasına karar verebilir. Rassat, s. 140.

¹⁸⁵ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 638; Heraud-Maurin, s. 64.

¹⁸⁶ Rassat, s. 140.

¹⁸⁷ Boulac, s. 474.

¹⁸⁸ Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 475; Regoli, s. 121; Heraud-Maurin, s. 64; Conte-Chambon, s. 80.

¹⁸⁹ Hiyerarşi gereği, en az 2 askeri hakim üyenin sanıkla aynı rütbede olması gerekir. Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 638; Heraud-Maurin, s. 64.

¹⁹⁰ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 638; Heraud-Maurin, s. 64.

ya da asliye veya sulh mahkemesinin bir hakimi tarafından yapılır. Askerî hakim ise, üyelik yapma konusunda yetenekli subaylar arasından seçilir (CJM 112-20).

TTFA'da, jüri hariç olmak üzere ağır ceza mahkemesinde uygulanan usul hükümleri uygulanır.¹⁹¹ Kararlarına karşı istinaf kanun yoluna başvurulabilir (CJM 222-73-1).¹⁹² TTFA'da savunma yaparken, baroya kayıtlı bir avukatın ya da mahkeme başkanı tarafından oluşturulan bir listeden sanığın seçtiği bir askerî yardımından yararlanılabilir (CJM 112-26).

b. Silahlı Kuvvetler Yüksek Mahkemesi (*Le Haut Tribunal Des Forces Armées*) (HTFA)

HTFA, savaş zamanında, Fransız toprakları içinde, sadece mareşal, amiral, general ve bunlara eş rütbede olanlar ile ordu teftiş üyelerini yargılamakla görevlidir (CJM 26).¹⁹³ Bu mahkeme kural olarak Paris'te kurulur, ancak istediği yerde toplanabilir.¹⁹⁴

HTFA'nın yetkisi, TTFA'nın yetkisiyle aynı olup, savaş zamanında, Fransız toprakları içinde, yüksek rütbeli bazı askerler tarafından işlenen askerî suç (*délit*) ve ağır suçlar, devlet güvenliği aleyhine işlenen suç (*délit*) ve ağır suçlar ve temel ulusal çıkarlara karşı işlenen suç (*délit*) ve ağır suçları yargılamakla görevlidir.¹⁹⁵

HTFA'da beş üye bulunur. Mahkemeye hiyerarşi dışı bir Yargıtay üyesi başkanlık eder.¹⁹⁶ Bir sivil hakim üye istinaf mahkemesinden ve üç askerî hakim üye ise askerî yetkililerden oluşur. Askerî hakimlerin rütbeleri yargılananın rütbesiyle aynı olmak zorundadır.¹⁹⁷

¹⁹¹ Heraud-Maurin, s. 64.

¹⁹² Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 638.

¹⁹³ Scarano, s. 121; Rasset, s. 140; Heraud-Maurin, s. 64.

¹⁹⁴ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 639; Saas, s. 317.

¹⁹⁵ Scarano, s. 121; Heraud-Maurin, s. 64.

¹⁹⁶ Boulac, s. 474.

¹⁹⁷ Scarano, s. 121; Heraud-Maurin, s. 64; Rasset, s. 140; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 639.

2. Ülke Sınırları Dışında

a. Ordu Askerî Mahkemeleri

(*Les Tribunaux militaires aux armées*) (TMA)

TMA, savaş zamanında, Fransa sınırları dışında konuşlanmış bulunan ya da hareket icra eden askerî birliklerle ilgili görev yapan bir mahkemedir.¹⁹⁸ Aslında TMA, barış zamanında görev yapan *Tribunaux Aux Armées de Paris* (TAP) mahkemesinin savaş zamanındaki karşılığıdır. Hatırlanacağı üzere, TAP, barış zamanında sadece sivil hakimlerden oluşuyordu.¹⁹⁹ Savaş zamanında ise TMA, tamamen askerî hakimlerden oluşmaktadır.

TMA, savaş zamanında ve ülke sınırları dışında, sadece askerî hakimlerden oluşmaktadır. Bir soruşturma dairesi ile bir yargılama dairesi bulunmaktadır.²⁰⁰ Aynı zamanda mahkemede hükümet komiseri, katip ve mübaşir görev yapar.

TMA, Fransız vatandaşı olup 25 yaşını tamamlamış beş üyeden oluşur. Bunlardan birisi başkan dördü ise askerî hakimdir (CJM, 112-30).²⁰¹ Başkan, askerî yargı hizmetlerinin niteliğini özümsemiş adli yargıya mensup gezici bir hakimdir. Başkan, daire başkanları ve yedekleri bir savunma bakanı kararnamesiyle belirlenir (CJM, 112-31). Askerî hakimler, ateşli silah yaralıları olan ya da savaşan birliğe ait askerler arasından seçilir.

Soruşturma dairesi bir başkan ve iki askerî hakim olmak üzere üç üyeden oluşur. Soruşturma dairesinin başkanlığı, adli yargıya mensup gezici bir hakim tarafından yerine getirilir (CJM, 112-33).

TMA'nın yetkisi, TTFA'nın ülke sınırları içindeki yetkisinin aynısidir. Yani askerî suç (*délit*) ve ağır suçlar, devlet güvenliği aleyhine işlenen suç (*délit*) ve ağır suçlar ve temel ulusal çıkarlara karşı işlenen suç (*délit*) ve ağır suçlardır (CJM, 255-1). Ancak bu yetki sadece Fransız sınırları dışına ilişkindir.²⁰²

TMA'da yargılanacakların savunması, Savunma Bakanı tarafın-

¹⁹⁸ Boulac, s. 474; Scarano, s. 121; Rasset, s. 141.

¹⁹⁹ Rassat, s. 141.

²⁰⁰ Rassat, s. 141.

²⁰¹ Pradel, s. 78.

²⁰² Scarano, s. 121; Heraud-Maurin, s. 65.

dan atanmış ve askerî hizmetlerin özellikleri konusunda uzman bir subay tarafından sağlanır (CJM, 112-36).²⁰³

TMA'nın 18 yaşından küçük çocukları, bazı istisnalar dışında, yargılama yetkisi yoktur (CJM,122-2).

b. Jandarma Mahkemeleri (*Les Tribunaux Prévôtaux*) (TP)

Bu mahkemeler jandarma tarafından organize edilen çok özel bir mahkemedir. TMA'nın kurulduğu yerlerde, yani Fransa toprakları dışında konuşlanmış olan ya da hareket icra eden askerî birliklerin yanında kurulabilir.²⁰⁴

CJM'in 421-1 maddesi gereğince bu mahkeme sadece TMA'nın kurulduğu yerlerde kurulmaktadır. Yani bu mahkeme, barış zamanında görev yapmaz. Zira barış zamanında, TAP'nin bir dairesi, Fransa dışındaki askerler tarafından işlenen kabahatleri de yargılamakla görevlidir. Buna karşın savaş zamanında TMA'lar sadece suç (*délit*) ve ağır suçları yargılamakla görevli olup kabahatlerin yargılaması TP'ye bırakılmaktadır.²⁰⁵

Bu mahkemeler TMA'nın kabahatlere bakan bir dairesi gibi çalışmaktadır. CJM'in 424-2 maddesi, TP kararlarının hakim ve katip tarafından imzalanarak derhal bağlı bulunduğu TMA katibine gönderileceğini düzenlemektedir.

Bu mahkemelerin kurulmasına savunma bakanı karar verir (CJM, 421-1).

Bu mahkemenin madde bakımından yetkisi son derece sınırlı olup, TMA tarafından yargılanabilecek kişiler tarafından işlenmiş olan sulh cezalık kabahatler ile beşinci derece kabahatleri yargılamakla yetkilidir (CJM 421-2). Bu mahkeme aynı zamanda Fransa dışında askerî birliklerde görev alan ancak asker olmayan bazı kişilerin işlemiş olduğu kabahatleri yargılamakla da görevlidir.²⁰⁶

TP'de, askerlik hizmetlerinin özelliğini hazmetmiş adli yargıya

²⁰³ Saas, s. 335; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 639.

²⁰⁴ Perrot, s. 169.

²⁰⁵ Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 640.

²⁰⁶ Heraud-Maurin, s. 65; Perrot, s. 169; Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 640.

mensup bir gezici hakim ile mahkemenin yanında kurulduğu TMA'nın bir katibinden oluşur (CJM 421-1).²⁰⁷

Bu mahkemede uygulanacak olan usul CJM'in 421-1 ila 424-3 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Ba mahkemede şahsi dava kabul edilmektedir (CJM 421-3).

B. İstinaf Yargılaması

Savaş zamanında, Fransa içinde ve dışında görev yapan askerî mahkemelerin kararlarına karşı 2007 yılından itibaren istinaf kanun yolu açılmıştır.²⁰⁸ Bu mahkemelerin istinaf yargılaması, aynı mahkemenin farklı bir oluşumu tarafından, bunun imkansız olması halindeyse Yargıtay Ceza Dairesi'nin belirleyeceği bir merci tarafından yerine getirilmektedir (CJM, 251-23).

İstinafa başvurma hakkı sanık, hükümet komiseri ya da sivil sorumlu veya müdahile aittir. İstinaf kanun yoluna başvuru, kararın açıklanmasından itibaren beş gün içinde, bir dilekçenin katibe ya da mahkemeye verilmesi ile yapılır.

C. Temyiz Yargılaması

Her türlü askerî yargı makamının savaş zamanında verdiği kararlar, Yargıtay Ceza Dairesinin kontrolü altındadır (CJM, 1).²⁰⁹ Temyiz kanun yoluna başvuruya ilişkin genel usul kuralları geçerlidir.

SONUÇ

Fransa'da askerler tarafından işlenen suçların yargılanması konusundaki özel düzenlemeler 15. yüzyıla kadar uzanmaktadır. 1789 Fransız devrimi ile istisnai yargılama mercilerinin tümü ilga edilmiş-

²⁰⁷ Önceden TP'nde, yargılama yapan bir jandarma subayı ile katip olarak çalışan bir jandarma görevlisinden oluşuyordu. 2007 yılında yapılan bu yapı değiştirilmiş ve adli yargıya mensup bir gezici hakim görevlendirilmesi öngörülmüştür. Guinchard-Montagnier-Varinard, s. 640.

²⁰⁸ Saas, s. 338. Söz konusu değişiklik 05.03.2007 tarih ve 2007-289 sayılı kanunla yapılmıştır.

²⁰⁹ Boulac, s. 474.

tir. Ancak zaman içerisinde savaş ya da kriz dönemlerinde yeniden askerî yargının ortaya çıktığı görülmektedir. 1960'lı yıllarda yaşanan Cezayir bağımsızlık savaşı döneminde Fransa'da askerî yargı, yeniden güç ve etkinlik kazanmıştır. Bu güçlü yapı 1980'lere kadar devam etmiştir. Bu tarihten itibaren yeniden güç kaybetmeye ve genel yargılaşma sistemine yaklaşmaya başlamıştır. 1999 ve 2007 yıllarında yapılan değişiklikler bu günkü halini almıştır.

Fransa'da askerî yargı, barış zamanı ve savaş zamanı olmak üzere iki farklı görünüme sahiptir. Hem barış zamanı ve hem de savaş zamanı tekrar kendi içinde Fransa içi ve Fransa dışı olmak üzere ayrılmaktadır.

Barış zamanında, Fransa içinde, kural olarak askerlerin gerçekleştirildiği her türlü yasaya aykırı davranış genel mahkemelerde yargılanmaktadır. Ancak askerler tarafından işlenen bazı askerî suçlar ile yine askerler tarafından askerî görevin yerine getirilmesi sırasında işlenen bazı suçlar, özel görevli asliye ceza mahkemelerinde yargılanmaktadır. Yine barış zamanında Fransa içinde askerler tarafından işlenen bazı askerî ağır suçlar ile askerler tarafından askerlik hizmetinin yerine getirilmesi sırasında işlenen ve milli savunma sırlarının ifşa edilmesi riski bulunan ağır suçlar, özel görevli ağır ceza mahkemelerinde yargılanmaktadır. Bu mahkemelerde jüri bulunmamakta ve bir başkan ile 6 üyeden oluşmaktadır. Barış zamanında Fransa dışında konuşlanmış bulunan ya da hareket icra eden askerî birliklerde, askerler tarafından işlenen suç (délit) ve ağır suçlar ise Paris'te kurulmuş bulunan TAP tarafından yargılanmaktadır. Gerek özel görevli asliye ve ağır ceza mahkemesinde ve gerekse Paris Askeri Mahkemesinde normal hakimlerle aynı bağımsızlık ve garantilere sahip sivil adli yargı hakimleri görev yapmaktadır. Barış zamanında Fransa içinde ve dışında askerî yargıyla ilgili verilen kararların hepsi genel istinaf mahkemelerinin ve Yargıtayın denetimine tabidir.

Savaş zamanı ile ilgili ayrıma gelince, bu sistemde de Fransa içi ve dışı şeklinde bir ayırım söz konusudur. Savaş zamanında, Fransa içinde TTFA ve HTFA olmak üzere iki mahkeme görev yapmaktadır. TTFA normal askerleri, HTFA ise mareşal, amiral, general gibi üst düzey askerleri yargılamaktadır. Her iki mahkeme de savaş döneminde Fransa içinde askerler tarafından işlenen askerî suç (délit) ve ağır suçlar ile devlet güvenliği aleyhine ve temel ulusal çıkarlara karşı işle-

nen suç (délit) ve ağır suçları yargılamakla yetkilidir. Savaş zamanında Fransa dışında ise TMA görev yapmaktadır. Ülke sınırları dışında bulunan askerler tarafından işlenen suç (délit) ve ağır suçları yargılamaktadır. Savaş zamanında Fransa dışında TMA'nın kurulduğu yerlerde, kabahatleri yargılamak üzere TP kurulabilmektedir. Bu mahkemeler TMA'nın bir dairesi gibi çalışmakta ve kabahatlerin yargılama-sını yapmaktadır. Savaş zamanında askerî yargılama mercileri tarafından verilen kararların hepsi 2007 yılı itibariyle istinaf denetimine tabidir. İstinaf incelemesi aynı mahkemenin başka bir oluşumu tarafından yapılmaktadır. Yine savaş döneminde askerî mahkemeler tarafından verilen kararlara karşı temyiz kanun yoluna başvurulabilir ve bu denetimi Yargıtay yapmaktadır.

Fransa'da savaş döneminde, bu dönemin kendine has özellikleri nedeniyle, askerî yargının en etkin ve güçlü şekliyle yeniden ortaya çıktığını belirtmek mümkündür. Bu mahkemelerde asker üyeler çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu üyeler, bağımsızlık ve tarafsızlık bakımından yeterli garantilere sahip değildirlere. Yargılamada özel usul kuralları uygulanmaktadır.

Buna karşın barış zamanında, tamamen sivil ve genel ceza yargılama sisteminin uygulandığı söylenebilir. Her ne kadar özel görevli asliye ve ağır ceza mahkemeleri kurulmuş ise de, bu mahkemelerde görev yapan hakimlerin sivil adli yargı hakimleri olması, uygulanan usulün genel ceza usul hükümleri olması, madde bakımından yetkilerinin oldukça sınırlı olması, istinaf incelemesinin genel istinaf mahkemeleri tarafından yapılması, askerlerin yargılanması sisteminin, genel yargılama mekanizmasına oldukça yakın ve paralel şekilde düzenlendiğini göstermektedir.

Ülkemizde halen adli ve idari yargı ayrımından farklı olarak bir de askeri yargı söz konusudur. İlk derece mahkemesi olarak disiplin mahkemeleri ve askeri mahkemeler görev yapmaktadır. Bu mahkemelerin kararlarının temyiz incelemesi ise Askeri Yargıtay tarafından yapılmaktadır. Ayrıca ilk ve son derece mahkemesi statüsünde Askeri Yüksek İdare Mahkemesi görev yapmaktadır. Bu mahkemelerin oluşumunda askeri hakimler ve askerler görev almaktadır. Askeri hakimlerin ve asker mahkeme üyelerinin bağımsızlıkları ve tarafsızlıkları ko-

nusunda eleştiriler söz konusudur. AİHS, AİHM kararları,²¹⁰ Birleşmiş Milletler'in 13.01.2006 tarih ve E/CN.4/2006/58 sayılı kararı ve benzeri uluslararası ve uluslar üstü belgeler göz nüne alındığında, yakın gelecekte Türk Askeri Yargı sisteminde köklü değişiklikler yapılmasının kaçınılmaz hale geldiği düşüncesindeyiz.

KAYNAKLAR

- Angevın Henri, *La Pratique De La Cour D'assises*, 4e Edition, Paris, 2005.
- Boulac Bernard, *Procédure Pénale*, 20e Edition, Paris 2006
- Conte Philippe - Chambon Patrick Maistre, *Procédure Pénale*, 4e Edition, Paris, 2002.
- Corrine Renault Brahinsky, *Procédure Pénale*, 8e Edition, Paris 2007.
- Debeurain Jean, *Théorie Et Pratique Des Institutions Juridictionnelles*, 4e Edition, Marseille, 2002.
- Gözler Kemal, "Askeri Yargı Organlarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Uygunluğu Sorunu", *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 21-22, 1999-2000, s.77-93.
- Guinchard Serge - Buisson Jacques, *Procédure Pénale*, 2e Edition, Paris, 2002.
- Guinchard Serge - Montagnier Gabriel - Varinard André, *Institutions Juridictionnelles*, 9e Edition, Paris 2007.
- Heraud Alain - Maurin Andre, *Institutions Juridictionnelles*, 7e Edition, Paris, 2008.
- Martinage Renée, *Du Tribunal Criminel A La Cour D'assises, La Cour D'assises*, Paris 2001, p. 25-39.
- Perrot Roger, *Institutions Judiciaires*, 11e Edition, Paris 2004.
- Pradel Jean, *Procédure Pénale*, 14e Edition, Paris 2008.
- Rassat Michéle Laure, *Traite De Procédure Pénale*, Paris, 2001.
- Regoli Herve, *Institutions Judiciaires*, 4e Edition, Paris, 2003.

²¹⁰ Türk askeri yargı organlarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygunluğu konusunda bkz. Gözler, 77-93.

Saas Claire, Les Tribunaux Militaires En France, Juridiction Militaire Et Tribunaux D'exception En Mutation, Sous La Direction De Elisabeth Lambert Abdelgawad, Paris 2007. s. 313-354.

Scarano Jean Pierre, Institutions Juridictionnelles, 9e Edition, Paris 2006.

Stefani Gaston - Levasseur Georges - Bouloc Bernard, Procédure Pénale, 19e Edition, Paris 2004.

Verny Edouard, Procédure Pénale, Paris 2005.